

ОСВІТОЛОГІЯ: ФАХОВА ПІДГОТОВКА

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ ПОСІБНИК

Міністерство освіти і науки України
Київський університет імені Бориса Грінченка

ОСВІТОЛОГІЯ: ФАХОВА ПІДГОТОВКА

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ ПОСІБНИК

За редакцією
доктора філософських наук,
професора, дійсного члена НАПН України
В. О. Огнев'юка

Київ – 2014

УДК 37.013(075.8)
ББК 74.00я73
О-72

*Рекомендовано до друку Вченою радою
Київського університету імені Бориса Грінченка
(протокол № 5 від 29 травня 2014 року)*

Рецензенти: **Александрова О. С.**, завідувач кафедри філософії Київського університету імені Бориса Грінченка, доктор філософських наук, професор.

Калашнікова С. А., перший заступник директора з науково-дослідної роботи Інституту вищої освіти НАПН України, доктор педагогічних наук, професор.

Авторський колектив:

Передмова – В. О. Огнев'юк

В. О. Огнев'юк (1.1., 1.2.), С. О. Сисоєва (1.1., 1.5., 1.9.), О. О. Драч (1.3., 3.3.), К. О. Линьов (1.7., 1.8., 3.7.), Л. В. Гонюкова (1.7., 1.8., 3.8.), І. М. Зеліско (1.6., 3.6.), Ю. М. Жукова (1.6.), М. Ю. Фещук (1.6.), Т. Г. Купрій (1.4.), М. М. Галицька (1.5., 3.5.), Л. В. Козак (2.1., 2.2.), Н. А. Побірченко (2.3, 2.4, 2.5.), О. М. Кузьменко (3.1., 3.2.), І. І. Тригуб (3.1., 3.9.).

О-72 Освітologia: фахова підготовка: навчально-методичний посібник – За ред. В. О. Огнев'юка; Авт. кол.: В. О. Огнев'юк, С. О. Сисоєва, О. О. Драч, К. О. Линьов, Л. В. Гонюкова, І. М. Зеліско, Ю. М. Жукова, М. Ю. Фещук, Т. Г. Купрій, М. М. Галицька, Н. А. Побірченко, Л. В. Козак, О. М. Кузьменко, І. І. Тригуб. – К.: ВП «Едельвейс», 2014. – 624 с.

ISBN 978-966-2748-57-4

У навчально-методичному посібнику подано навчальну міждисциплінарну програму «Освітologia» та методичні рекомендації щодо її реалізації на міждисциплінарному рівні. Програма є нормативним документом Київського університету імені Бориса Грінченка та розроблена відповідно до навчального плану спеціальності «Управління навчальним закладом» з метою освітньо-професійної підготовки магістрів.

Навчальна міждисциплінарна програма «Освітologia» складається з 9 макро模улів, які містять структуровані модульні програми навчальних дисциплін освітлогічної підготовки: «Вступ до освітлогії», «Філософія освіти», «Історія освіти», «Соціологія освіти», «Культурологія освіти», «Економіка освіти», «Освітня політика», «Управління освітою» та «Методологія міждисциплінарних досліджень у сфері освіти».

Видання підготовлене за результатами досліджень науково-дослідної лабораторії освітлогії та Інституту суспільства Київського університету імені Бориса Грінченка.

Видання адресовано керівникам освітніх установ усіх рівнів, викладачам навчальних закладів, магістрантам, аспірантам, науковцям, усім, хто цікавиться міждисциплінарним підходом до вивчення сфери освіти, що реалізується новим науковим напрямом – освітлогією.

УДК 37.013(075.8)
ББК 74.00я73

ISBN 978-966-2748-57-4

© Колектив авторів, 2014

© Київський університет імені Бориса Грінченка, 2014

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА: Освітологія як галузь міждисциплінарного наукового знання	4
РОЗДІЛ I. Навчальна міждисциплінарна програма «Освітологія» . 13	
1.1. Макромодуль I. Вступ до освітології.....	14
1.2. Макромодуль II. Філософія освіти.....	105
1.3. Макромодуль III. Історія освіти.....	152
1.4. Макромодуль IV. Соціологія освіти.....	241
1.5. Макромодуль V. Культурологія освіти.....	285
1.6. Макромодуль VI. Економіка освіти.....	355
1.7. Макромодуль VII. Освітня політика.....	408
1.8. Макромодуль VIII. Управління освітою.....	428
1.9. Макромодуль IX. Методологія міждисциплінарних досліджень у сфері освіти.....	457
Авторській колектив навчальної міждисциплінарної програми «Освітологія»	520
РОЗДІЛ II. Методичні рекомендації до реалізації навчальної міждисциплінарної програми «Освітологія»	519
Вступ.....	522
2.1. Методика підготовки та проведення лекцій.....	526
2.2. Методика проведення семінарських та практичних занять.....	535
2.3. Організація самостійної роботи.....	546
2.4. Індивідуальна науково-дослідна робота.....	551
2.5. Оцінювання навчальних результатів.....	554
Список використаних джерел.....	565
РОЗДІЛ III. Список рекомендованих джерел	565
3.1. Макромодуль I. Вступ до освітології.....	567
3.2. Макромодуль II. Філософія освіти.....	579
3.3. Макромодуль III. Історія освіти.....	584
3.4. Макромодуль IV. Соціологія освіти.....	595
3.5. Макромодуль V. Культурологія освіти.....	601
3.6. Макромодуль VI. Економіка освіти.....	608
3.7. Макромодуль VII. Освітня політика.....	611
3.8. Макромодуль VIII. Управління освітою.....	613
3.9. Макромодуль IX. Методологія міждисциплінарних досліджень у сфері освіти.....	616

Педагогічна задача (дидактична або виховна) – усвідомлена педагогом проблемна ситуація, пов'язана з необхідністю перевести магістранта з одного рівня на інший; ціль, поставлена у певних умовах, яка потребує застосування відомого чи невідомого способу її досягнення.

Задачі розв'язуються за допомогою алгоритмів. Алгоритм – припис про виконання у певній послідовності елементарних операцій для розв'язання задачі.

Головне призначення управління освітніми системами полягає в розв'язуванні задач, пов'язаних з функціонуванням та розвитком об'єктів.

Управлінські задачі класифікують на типові та нетипові, ситуаційні, прості і складні, разові і довготермінові, оперативні, тактичні і стратегічні. В управлінні також використовують поділ на задачі прямі (якщо вибір ефективного управління визначається певними умовами, закладеними у математичну формулу) та зворотні (якщо задається пошук можливих шляхів розвитку ефективного управління у різних варіантах).

Ефективне управління аналітико-експертною діяльністю у сфері освіти можливе за умови постановки чітких, зрозумілих та реальних задач, пов'язаних з аналізом та оцінюванням педагогічних об'єктів. На різних рівнях управління освітою ці задачі за сутністю і структурою не відрізняються. Змінюються лише їхні обсяги, складність алгоритмів і специфіка відповідно до об'єкта дослідження.

Аналітико-експертна задача – це завдання або комплекс завдань, орієнтованих на розв'язання проблем у функціонуванні чи розвитку освітніх об'єктів. Вони розв'язуються шляхом вибору технологій аналізу та експертизи з подальшим перетворенням інформації про об'єкти в аналітико-експертні висновки.

Постановка задачі розпочинається з аналізу ситуації, в якій виникли проблеми, та ідентифікації цих проблем. Чітке формулювання і визначення типу задачі, високий фаховий рівень експертів-аналітиків, апробований, науково обґрунтований інструментарій і налагоджений механізм управління аналітико-експертною діяльністю є певними гарантіями її розв'язання.

Задача повинна містити такі компоненти: об'єкт, якого вона стосується; сукупність умов (нормативно-правових, організаційних, науково-методичних, інформаційних, соціально-економічних, матеріально-технічних); комплекс питань, на які потрібно дати відповіді; постановку

проблем, що стануть предметом аналізу та експертизи. Задачу формулює керівник (органу управління освітою, навчального закладу, робочої чи експертної груп), враховуючи найважливіші фактори для прийняття управлінських рішень. Важливо, щоб задача була зрозумілою керівнику і членам аналітико-експертної групи.

Траєкторія руху розв'язування задачі є такою: вибір цілей – аналіз ситуацій – ідентифікація проблеми – постановка задачі – вибір типу задачі – укладання програми – моделювання очікуваних результатів – розроблення алгоритмів – добір інструментарію – розв'язання задачі. Для окремих задач може також моделюватись очікуваний результат.

2.3. МЕТОДИКА ОРГАНІЗАЦІЇ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Самостійна робота магістрантів – це робота магістрантів, яка планується та виконується за завданням і при методичному керівництві викладача, але без його безпосередньої участі. Такий вид роботи необхідний не тільки для оволодіння певною дисципліною, але й для формування навичок самостійної роботи взагалі, в навчальній, науковій, професійній діяльності. Умінні приймати на себе відповідальність самостійно вирішувати проблему, знаходити конструктивні рішення, вихід із кризової ситуації тощо.

Самостійна робота зумовлена об'єктивною необхідністю постійного навчання і самовдосконалення. Як відомо, жодні знання, якщо вони не підкріплені самостійною діяльністю, не можуть стати справжнім надбанням людини.

Метою самостійної роботи магістрантів є набуття додаткових, зокрема, міждисциплінарних знань з курсу, перевірка отриманих знань на практиці, вироблення фахових та дослідницьких вмінь і навичок.

Основними функціями самостійної роботи є такі:

- пізнавальна – визначається засвоєнням магістрантом систематизованих знань із навчальних дисциплін;
- самостійна – полягає у формуванні вмінь і навичок, самостійного їх оновлення і творчого застосування;
- прогностична – передбачає вміння магістранта вчасно передбачати й оцінювати і можливий результат, і саме виконання завдання;
- коригуюча – характеризується вмінням вчасно коригувати свою діяльність;

Педагогічна задача (дидактична або виховна) – усвідомлена педагогом проблемна ситуація, пов'язана з необхідністю перевести магістранта з одного рівня на інший; ціль, поставлена у певних умовах, яка потребує застосування відомого чи невідомого способу її досягнення.

Задачі розв'язуються за допомогою алгоритмів. Алгоритм – припис про виконання у певній послідовності елементарних операцій для розв'язання задачі.

Головне призначення управління освітніми системами полягає в розв'язуванні задач, пов'язаних з функціонуванням та розвитком об'єктів.

Управлінські задачі класифікують на типові та нетипові, ситуаційні, прості і складні, разові і довготермінові, оперативні, тактичні і стратегічні. В управлінні також використовують поділ на задачі прямі (якщо вибір ефективного управління визначається певними умовами, закладеними у математичну формулу) та зворотні (якщо задається пошук можливих шляхів розвитку ефективного управління у різних варіантах).

Ефективне управління аналітико-експертною діяльністю у сфері освіти можливе за умови постановки чітких, зрозумілих та реальних задач, пов'язаних з аналізом та оцінюванням педагогічних об'єктів. На різних рівнях управління освітою ці задачі за сутністю і структурою не відрізняються. Змінюються лише їхні обсяги, складність алгоритмів і специфіка відповідно до об'єкта дослідження.

Аналітико-експертна задача – це завдання або комплекс завдань, орієнтованих на розв'язання проблем у функціонуванні чи розвитку освітніх об'єктів. Вони розв'язуються шляхом вибору технологій аналізу та експертизи з подальшим перетворенням інформації про об'єкти в аналітико-експертні висновки.

Постановка задачі розпочинається з аналізу ситуації, в якій виникли проблеми, та ідентифікації цих проблем. Чітке формулювання і визначення типу задачі, високий фаховий рівень експертів-аналітиків, апробований, науково обґрунтований інструментарій і налагоджений механізм управління аналітико-експертною діяльністю є певними гарантіями її розв'язання.

Задача повинна містити такі компоненти: об'єкт, якого вона стосується; сукупність умов (нормативно-правових, організаційних, науково-методичних, інформаційних, соціально-економічних, матеріально-технічних); комплекс питань, на які потрібно дати відповіді; постановку

проблем, що стануть предметом аналізу та експертизи. Задачу формулює керівник (органу управління освітою, навчального закладу, робочої чи експертної груп), враховуючи найважливіші фактори для прийняття управлінських рішень. Важливо, щоб задача була зрозумілою керівнику і членам аналітико-експертної групи.

Траєкторія руху розв'язування задачі є такою: вибір цілей – аналіз ситуацій – ідентифікація проблеми – постановка задачі – вибір типу задачі – укладання програми – моделювання очікуваних результатів – розроблення алгоритмів – добір інструментарію – розв'язання задачі. Для окремих задач може також моделюватись очікуваний результат.

2.3. МЕТОДИКА ОРГАНІЗАЦІЇ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Самостійна робота магістрантів – це робота магістрантів, яка планується та виконується за завданням і при методичному керівництві викладача, але без його безпосередньої участі. Такий вид роботи необхідний не тільки для оволодіння певною дисципліною, але й для формування навичок самостійної роботи взагалі, в навчальній, науковій, професійній діяльності. Умінні приймати на себе відповідальність самостійно вирішувати проблему, знаходити конструктивні рішення, вихід із кризової ситуації тощо.

Самостійна робота зумовлена об'єктивною необхідністю постійного навчання і самовдосконалення. Як відомо, жодні знання, якщо вони не підкріплені самостійною діяльністю, не можуть стати справжнім надбанням людини.

Метою самостійної роботи магістрантів є набуття додаткових, зокрема, міждисциплінарних знань з курсу, перевірка отриманих знань на практиці, вироблення фахових та дослідницьких вмінь і навичок.

Основними функціями самостійної роботи є такі:

- пізнавальна – визначається засвоєнням магістрантом систематизованих знань із навчальних дисциплін;
- самостійна – полягає у формуванні вмінь і навичок, самостійного їх оновлення і творчого застосування;
- прогностична – передбачає вміння магістранта вчасно передбачати й оцінювати і можливий результат, і саме виконання завдання;
- коригуюча – характеризується вмінням вчасно коригувати свою діяльність;

**Таблиця відповідності шкали оцінювання ECTS
із національною системою оцінювання в Україні та
Київського університету імені Бориса Грінченка (іспит)**

Оцінка за шкалою ECTS	Значення оцінки	За національною системою	Оцінка за шкалою університету
A	«ВІДМІННО» – відмінний рівень знань (умінь) в межах обов'язкового матеріалу з можливими незначними недоліками	відмінно	90-100
B	«ДУЖЕ ДОБРЕ» – достатньо високий рівень знань (умінь) в межах обов'язкового матеріалу без суттєвих грубих помилок	добре	82-89
C	«ДОБРЕ» – в цілому добрий рівень знань (умінь) з незначною кількістю помилок		75-81
D	«ЗАДОВІЛЬНО» – посередній рівень знань (умінь) зі значною кількістю недоліків, достатній для подальшого навчання або професійної діяльності	задовільно	69-74
E	«ДОСТАТНЬО» – мінімально можливий допустимий рівень знань (умінь)		60-68
FX	«НЕЗАДОВІЛЬНО» з можливістю повторного складання – незадовільний рівень знань, з можливістю повторного перекладання за умови належного самостійного доопрацювання	незадовільно	35-59
F	«НЕЗАДОВІЛЬНО» з обов'язковим повторним вивченням курсу – досить низький рівень знань (умінь), що вимагає повторного вивчення дисципліни		1-34

Норми оцінювання

Оцінки «відмінно» заслуговує магістрант, який виявив всебічні, системні й глибокі знання навчального матеріалу і вміння вільно виконувати передбачені програмою завдання, ознайомлений з основною і додатковою науковою літературою.

Зазвичай оцінка «відмінно» ставиться магістрантам, які засвоїли взаємозв'язок основних категорій і понять навчальної дисципліни, усвідомлюють значення наукових знань для теорії і практики вищої освіти в цілому та науково-педагогічної діяльності викладача вищої школи зокрема, творчо використовують їх при розв'язанні ситуаційних професійно-педагогічних завдань.

Оцінки «добре» заслуговує магістрант, який виявив повне знання навчального матеріалу, успішно виконав передбачені програмою завдання, засвоїв рекомендовану основну наукову літературу.

Як правило, оцінка «добре» виставляється магістрантам, які засвідчили системні знання з навчальної дисципліни і здатні до їх самостійного поповнення та оновлення під час подальшої навчальної роботи і професійної діяльності. Одночасно вони допустили несуттєві неточності, пропуски, помилки, які змогли самостійно виправити.

На оцінку «задовільно» заслуговує магістрант, який виявив знання основного навчального матеріалу в обсязі, потрібному для подальшого навчання і майбутньої роботи за професією, частково виконав передбачені програмою завдання, ознайомився із частиною рекомендованої основної наукової літератури.

Зазвичай оцінка «задовільно» виставляється магістрантам, які допустили суттєві помилки у відповіді на семінарському занятті, іспиті або при виконанні залікових завдань, але продемонстрували здатність усунути ці помилки за допомогою викладача.

Оцінка «незадовільно» виставляється магістрантові, який виявив значні прогалини у знаннях основного навчального матеріалу, допустив принципові помилки у виконанні передбачених програмою завдань, не знайомий з основною науковою літературою.

Як правило, «незадовільна» оцінка виставляється магістрантам, у яких відсутні знання з навчальної дисципліни або їх недостатньо для продовження навчання чи початку професійно-педагогічної діяльності.

Таким чином, оцінювання навчальних результатів магістрантів включає контроль, перевірку, аналіз, оцінку і прогнозування результатів. Загальні принципи оцінювання – об'єктивність, систематичність, гласність.

– виховна – полягає у формуванні самостійності як риси характеру.

Зміст самостійної роботи магістранта має бути спрямований на поглиблення теоретичних знань та формування наукового світогляду, розвиток методологічної культури відповідно до змісту навчальної дисципліни, пізнавальних інтересів, самостійного мислення, творчих якостей, здатності до інноваційної діяльності, вмінь щодо пошуку, обробки та аналізу наукової інформації, навчання упродовж життя.

Обов'язковою умовою самостійної роботи при вивченні освітологічних дисциплін є застосування знань, набутих при вивченні інших тем курсу, а також інших гуманітарних дисциплін. У процесі самостійної роботи магістрантів слід спрямовувати на формування власної точки зору і здатності творчо і вміло її відстоювати.

Самостійна робота поєднує відтворювальні й творчі процеси в діяльності магістранта. Залежно від цього, розрізняють три рівні самостійної діяльності магістрантів: 1) репродуктивний (тренувальний) рівень. Тренувальні самостійні роботи виконуються за зразком: розв'язання задач, заповнення таблиць, схем та ін. Пізнавальна діяльність магістранта проявляється в пізнанні, осмисленні, запам'ятовуванні. Ціль таких робіт – закріплення знань, формування умінь і навичок; 2) реконструктивний рівень. Реконструктивні самостійні роботи. Під час таких робіт відбувається перебудова рішень, складання плану, тез, анотування. На цьому рівні можуть виконуватися реферати; 3) творчий, або пошуковий рівень самостійної роботи передбачає уміння бачити проблему, самостійно виявляти причину її виникнення, розробляти план вирішення проблеми. Водночас здійснюється більш глибоке розуміння явищ, процесів. На цьому рівні розумової діяльності виявляється інтелектуальний потенціал і творчі здібності магістрантів, реалізуються їх дослідницькі здібності.

Означені рівні самостійної роботи слід розглядати як етапи, які мають пройти магістранти для досягнення найвищого рівня здібностей до творчої діяльності.

Для організації та успішного функціонування самостійної роботи магістрантів необхідні:

- комплексний підхід до організації самостійної роботи магістранта при всіх формах аудиторної роботи;
- поєднання всіх рівнів (типів) самостійної роботи;
- вмотивованість навчального завдання;

- чітка постановка пізнавальних завдань;
- визначення викладачем форм звітності, обсягу роботи термінів її подання; критерії оцінювання, звітності та ін.;
- забезпечення контролю за якістю виконання (вимоги, консультації);
- види і форми контролю (практикум, контрольні роботи, тести, семінари тощо).

Самостійну роботу магістранта забезпечує система навчально-методичних засобів, передбачених для вивчення конкретної навчальної дисципліни: підручник, навчальні та методичні посібники, конспект лекцій викладача, практикум, навчально-методичний комплекс дисципліни тощо.

Методичні матеріали для самостійної роботи майбутніх фахівців повинні передбачати можливість проведення самоконтролю з боку магістранта.

Види самостійної роботи з освітології:

- пошук та реферування наукової літератури;
- розв'язування задач;
- написання есе;
- аналіз ситуацій;
- створення ситуаційних проблем;
- розробка схеми прочитаного матеріалу.

Реферування наукової літератури полягає у тому, що викладач пропонує магістрантам наукову літературу (книгу, її розділи, декілька книжок, наукові статті тощо) і магістранти самостійно їх опрацьовують і представляють короткий звіт у вигляді невеликого реферату (2-3 стор.) про свої враження від прочитаного. Реферат варто пропонувати робити писаним, а не друкованим на комп'ютері, щоб запобігти запозиченням із системи Internet.

Пошук наукової літератури за певною темою.

Викладач готує теми за курсом або його частиною та подає їх магістрантам, які мають в бібліотеці та в системі Internet підібрати адекватну літературу. Варто визначити певну кількість позицій або провести змагання, хто знайде більше літературних джерел. Перший варіант доцільно використовувати, якщо магістранти шукають літературу за індивідуально визначеними темами, другий – коли подана одна тема для всіх магістрантів.

Розв'язування задач. Викладач пропонує розв'язання фахових задач у письмовій формі за певним розділом (темою) курсу. Залежно від складності та обсягу роботи над конкретним завданням можна пропонувати одну чи декілька задач кожному магістрантові або групі магістрантів із 2-5 осіб. Можна давати всім магістрантам однакові задачі і порівнювати їх розв'язання кожним магістрантом (групою). Можна кожному магістранту (групі) дати різні задачі. Звітувати про їх розв'язання магістранти можуть на практичному занятті перед всією групою магістрантів.

Есе (реферат). Викладач визначає тему або індивідуальні теми для есе. Темі есе варто давати проблемні, пропонуючи магістрантам висловлювати своє власне бачення і не послуговуватися навчальною або науковою літературою. Відповідно варто пропонувати писати есе від руки, а не друкувати на комп'ютері, щоб запобігти запозиченням з системи Internet.

Підготовка есе (реферату) по одному з питань програми (на вибір магістранта) є самостійною домашньою письмовою роботою. Критерієм оцінки есе є такі його параметри: виразно сформульована проблема; обґрунтування її актуальності; короткий огляд літературних джерел та поглядів різних (кількох) авторів на суть проблеми; логічна послідовність та аргументованість викладу змісту есе; наявність власної (авторської) позиції; обумовленість змісту есе із сучасними українськими реаліями (практичними чи теоретичними); наявність висновку і посилань на джерела. Не зараховуються есе, які містять плагіат, або є передруком текстів з підручника чи Інтернету.

Розв'язування проблем. Викладач пропонує магістрантам проблемну ситуацію. Вони мають сформулювати проблему, перевести її у задачу та розв'язати. Організувати цю роботу можна аналогічно до розв'язування задач.

Виконання певної практичної роботи. Відповідно до курсу або спецкурсу магістранти отримують практичне завдання, виконують його і подають короткий письмовий звіт або відповідний результат роботи викладачу.

Аналіз ситуаційних вправ. Викладач розробляє (підбирає) ситуаційні вправи за певним розділом курсу і пропонує магістрантам їх розв'язати у письмовому вигляді.

Залежно від складності та обсягу роботи можна пропонувати аналіз ситуаційного завдання окремо кожному магістрантові або групі магістрантів кількістю 2-5 осіб. Звітувати про аналіз ситуаційної вправи магістранти можуть письмово або (що ефективніше) на практичному занятті перед загальною групою магістрантів.

Можна давати всім магістрантам однакові ситуаційні вправи і порівнювати, як кожен магістрант (група) їх розв'язав. Можна кожному магістранту (групі) дати різні ситуаційні вправи.

Обговорення аналізу ситуаційних вправ доцільно проводити на практичному занятті перед загальною групою магістрантів, щоб всі магістранти брали участь у роботі. Коли всі студенти аналізували одну ситуаційну вправу доцільно провести дискусію за результатами її аналізу.

Створення ситуацій. Кожному магістранту індивідуально або групі магістрантів можна запропонувати розробити ситуаційні вправи з певної теми курсу.

Самостійне опрацювання певного матеріалу за навчальною літературою та створення структурної (візуальної) схеми прочитаного матеріалу. Викладач дає магістрантам навчальний матеріал (певний розділ підручника), пропонує його опрацювати і зміст розділу представити у вигляді візуальної схеми, малюнка тощо. Схеми і малюнки, створені магістрантами, слід представити та обговорити на практичному занятті або лекції.

«Портфоліо» – це метод, призначений для систематизації результатів самостійної роботи магістрантів, узагальнення, поглиблення і розширення знань, отриманих на аудиторних заняттях.

У матеріалізованому плані портфоліо – це тека, в якій у систематизованому вигляді студент накопичує матеріали, які є результатом його самоосвітньої діяльності з конкретної навчальної дисципліни.

На магістерських студіях «Портфоліо» рекомендується використовувати як «методичну скарбничку», відбиток поглядів магістранта на свою майбутню професійну діяльність: менеджера-керівника навчального закладу, науковця-дослідника чи науково-педагогічного працівника.

Якщо магістрант вибирає професійно-педагогічний напрям і готується до викладацької діяльності, то розділи його портфоліо можуть бути наступними:

- бібліографія новинок психолого-педагогічної та фахової літератури;

- конспекти першоджерел;
- анотації та короткі резюме відвіданих у процесі педагогічної практики лекцій і практичних занять викладачів та аналіз їх педагогічного досвіду;
- аналіз методів і методик навчання, методів діагностування навчальних досягнень магістрантів і т.п.

При роботі з «Портфоліо» магістрантам слід рекомендувати використовувати цитати, виписки, тези, конспект, анотації.

2.4. ІНДИВІДУАЛЬНА НАВЧАЛЬНО-ДОСЛІДНА РОБОТА

Індивідуальна навчально-дослідна робота магістрантів (ІНДЗ) – це завершена теоретично-практична робота в межах навчальної програми курсу, яка виконується на основі знань, умінь на навичок, отриманих під час лекційних, семінарських, самостійних занять і охоплює декілька тем, або весь зміст навчального курсу.

Мета ІНДЗ – самостійне вивчення частини програмного матеріалу, систематизація, поглиблення, узагальнення, закріплення та практичне застосування знань магістранта з навчального курсу та розвиток навичок самостійної роботи.

Індивідуальні завдання (реферати, розрахункові, графічні, розрахунково-графічні роботи, контрольні роботи, аналіз практичних, проблемних ситуацій, проекти, підготовка результатів власних досліджень до виступу на конференції, участь в олімпіадах, робота з кейсами тощо) сприяють більш поглибленому вивченню магістрантом теоретичного матеріалу, формуванню вмінь використати знання для вирішення відповідних практичних завдань.

ІНДЗ містить елемент пошукової, частково науково-дослідної роботи і виступає чинником залучення магістранта до науково-дослідної діяльності, яка може бути продовжена в результаті виконання магістерської роботи, підготовку наукових доповідей, написання наукових статей тощо.

Зміст, структура, порядок подання та захисту ІНДЗ, критерії оцінювання розробляються викладачем і доводяться до відома магістрантів до початку його виконання.

Індивідуальне навчально-дослідницьке завдання має характеризуватися логічністю, доказовістю, аргументованістю і відповідати таким вимогам:

- містити поглиблений аналіз досліджуваної теми;
- містити самостійні дослідження, розрахунки, виконані на ПК (діаграми, графіки);
- містити обґрунтовані практичні пропозиції щодо вдосконалення досліджуваного об'єкту.

Особливим видом індивідуальних завдань є виконання проєктів.

Метод проєктів реалізує диференційований, індивідуально-творчий та активно-дієвий підходи в навчанні. Він передбачає розв'язання магістрантом або групою магістрантів проблеми, яка передбачає, з одного боку, використання різноманітних методів, засобів навчання, а з іншого – інтегрування знань, умінь з різних галузей науки, техніки, творчості.

Міждисциплінарною магістерською програмою передбачено формування у майбутніх фахівців здатності до розроблення тем проєктів, у змісті яких використовується інтегрований зміст із різних навчальних дисциплін. Магістрантам пропонується самостійно сформулювати тему проєкту, яка б вирішувала інтегровану за змістом проблему з різних галузей освіти.

Проєкт може мати дослідницький, пошуковий, творчий (креативний), прогностичний, аналітичний та ігровий характер. Основу проєктного методу складає орієнтація на інтереси і побажання учасників, формування партнерських стосунків між виконавцями проєкту та викладачем.

Прикладом проєктного завдання може стати моніторинг, аналітичний огляд, здійснення управлінської експертизи, випуск збірника документів, підготовка рольової гри, організація дискусії, дебатів та їх відеозапис тощо.

На допомогу в оформленні міждисциплінарного проєкту пропонується використовувати відомий в науці метод проєкту (за Е.Ф. Зеєром).

Метод проєкту це:

- конструювання образів уяви про структуру міждисциплінарної діяльності;
- розшифрування задуму, ідеї, рішень які можуть бути готовим продуктом діяльності;
- планування кінцевого результату;
- планування дій з урахуванням переваг практичної цінності;

- внесення коректив у раніше прийняті рішення;
 - вираження задумів, конструктивних рішень за допомогою технічних малюнків, схем, ескізів, креслень, макетів;
 - самостійний пошук необхідної інформації;
 - складання схеми необхідних розрахунків (конструктивних, технологічних, економічних), подання їх у вербальній формі;
 - оцінювання результатів за досягненням мети, за обсягом та якістю виконаної роботи, за новизною;
 - оцінювання проектів, виконаних іншими;
 - розробка процедури публічного захисту проектів.
- Окреслимо основні критерії оцінки проектування:
- аргументованість вибору теми, практична спрямованість проекту
- значущість (значення) виконаної роботи;
- самостійність, завершеність, матеріальне втілення проектів;
 - обсяг і глибина знань за темою (або предметом), ерудиція, використання міжпредметних зв'язків;

Науково-дослідна робота студентів (НДРС) спрямована на оволодіння магістрантами науковими методами та формування навичок самостійного рішення науково-дослідних задач.

Важливою формою науково-дослідної роботи магістрантів, що включена до навчального процесу, є впровадження елементів творчості в навчальні семінарські та практичні заняття. При виконанні таких робіт магістрант самостійно складає план досліджень, підбирає необхідну літературу, здійснює математичну обробку і аналіз результатів експерименту, оформлює науковий звіт.

Формою, що поєднує навчальну і дослідну роботу магістрантів, є проведення спеціальних наукових семінарів при кафедрах. Підготовка семінару організується так, щоб протягом семестру кожен студент міг виступити на ньому з доповіддю чи повідомленням, присвяченим підсумкам виконаного дослідження.

Кожна із зазначених форм науково-дослідної роботи потребує творчого підходу до її організації. Бажано, щоб більшість магістрантів на засадах власного інтересу була охоплена тими чи тими формами науково-дослідної роботи.

Результати науково-дослідної роботи магістрантів можуть оприлюднюватися у вигляді наукової статті, есе, наукової доповіді та тез наукової доповіді.

Наукова стаття – один із основних видів оперативної інформації про нові наукові дослідження з наукової тематики. Вона містить виклад проміжних або кінцевих результатів наукового дослідження, висвітлює окреме питання, фіксує науковий пріоритет автора, робить матеріал надбанням широкої спільноти фахівців.

Міждисциплінарною програмою передбачено підготовку фахівців до розробки наукової доповіді та наукового повідомлення. Це є найбільш поширені форми оприлюднення отриманих наукових результатів. Доповіді повідомляються учасникам наукового зібрання з метою залучення до дискусії і обговорення повідомленої інформації.

Тези наукової доповіді – це коротко, точно, послідовно, лаконічно сформульовані основні ідеї, думки, положення наукової доповіді, повідомлення, статті або іншої наукової праці, наприклад, реферату. Тези містять висвітлення основних положень наукової праці від початку до кінця, а не лише її дослідницької частини. У тезах дуже коротко обґрунтовують тему, викладають історію питання, методика та результати дослідження. Всі положення наукових тез мають бути пов'язані між собою логічно.

До цього виду НДРС можна віднести магістерську роботу.

2.5. ОЦІНЮВАННЯ НАВЧАЛЬНИХ РЕЗУЛЬТАТІВ

Одним з основних елементів оцінки якості освіти є контроль знань. Недостатня організація оцінювання знань може стати однією з причин зниження якості освіти в цілому. В умовах вступу України до Європейської освітньої співдружності одним із важливих напрямів реформування національної системи освіти є розроблення та впровадження якісно нових підходів до оцінювання навчальних результатів магістрантів.

В оцінюванні знань, перевірка й оцінювання результатів навчальної діяльності магістрантів здійснюється в умовах системного підходу до їх пізнавальної сфери. Контроль і оцінювання є необхідною ланкою управління навчально-пізнавальною діяльністю магістрантів, засобом одержання зворотньої інформації. Контрольні заходи дають можливість викладачу отримати дані про результати своєї праці, вчасно внести корективи в методика викладання, а магістрантам – обізнаність з вимогами до рівня знань, умінь та навичок, про їх якість тощо.

Головна мета оцінювання полягає у визначенні рівня засвоєння навчального матеріалу, ступеня відповідності сформованих умінь, навичок, набуття досвіду цілям і завданням навчальної дисципліни, оцінці якості викладання навчальних дисциплін.

Для того, щоб системний підхід в оцінюванні пізнавальної сфери магістрів був об'єктивним і дієвим, необхідна чітка визначеність норми, якою задаються очікувані результати. Операційною формою є перевірка якості знань шляхом їх порівняння, співвідношення досягнутих результатів із заданими нормами. Трактування рівня відношення досягнутого до прогнозованого прийнято називати процесом оцінювання, а зафіксований у певній системі вимірювання (балах, інших цифрових чи словесних характеристиках) результат є оцінкою.

Таким чином, до оцінювання навчальних результатів ставлять такі вимоги:

- об'єктивність;
- відкритість і прозорість;
- систематичність;
- усебічність та оптимальність;
- врахування індивідуальних можливостей магістрантів;
- валідність оцінювання, воно має охоплювати весь обсяг знань,

що контролюються, та їх надійність – усталеність результатів, одержаних за повторним контролем через певний час, а також близькість результатів під час проведення контролю різними викладачами;

- професійна спрямованість контролю, що зумовлюється цільовою підготовкою спеціаліста та сприяє підвищенню мотивації пізнавальної діяльності магістрантів – майбутніх фахівців-управлінців.

У вимогах до контрольного оцінювання можна виділити дотримання таких взаємозалежних функцій: діагностична, навчальна та виховна, стимулююча, розвивальна, коригувальна, прогностична тощо.

Діагностична функція полягає у з'ясуванні стану знань, умінь, навичок, розуміння, досвіду як окремих магістрантів, так і всієї групи. Завдяки цій функції визначають можливості подальшого вивчення програмного матеріалу, контролюють ефективність як викладання, так і учіння.

Навчальна функція вимагає такої організації перевірки знань, щоб її проведення було корисним для всієї групи. Вона виявляється в забезпеченні зворотного зв'язку як передумови підтримання дієвості й ефективності

процесу навчання, в якому беруть участь два суб'єкти – викладач і магістрант. Тому система навчання може функціонувати ефективно лише за умов дії прямого і зворотного зв'язків. Ця функція сприяє активізації самоконтролю (кожен зіставляє свої знання зі знаннями того, хто відповідає), активізує діяльність кожного члена групи (бере участь в обговоренні відповіді, аналізу її, відповідає на запитання, ставить додаткові запитання тощо), забезпечує закріплення матеріалу, що погано засвоєний, і т. ін.

Виховна функція полягає в тому, що магістрантів привчають до систематичної навчальної роботи. Сам факт наявності системи контролю дисциплінує, організує та спрямовує діяльність магістрантів.

Стимулююча функція спрямована на організацію контролю якості професійної підготовки таким чином, щоб сам процес контролю і оцінювання сприяв стимулюванню до активної пізнавальної діяльності, формуванню відповідальності магістрантів та мотивації до покращення власних навчальних результатів.

Розвивальна функція полягає в тому, що за умов виваженого, педагогічного доцільного контролю розвиваються пам'ять, увага, логічне мислення, професійні здібності, мотиви пізнавальної діяльності тощо.

Коригувальна функція полягає у тому, що на основі виявленого рівня знань, умінь і навичок, утруднень, недоліків, причин неуспішності вживаються заходи щодо усунення прогалин у знаннях і компетенціях.

Прогностична функція – викладач отримує дані для оцінки результатів своєї праці, методики, для подальшого їх удосконалення. Оцінювання результатів навчальної діяльності магістранта допомагає йому скоригувати, поліпшити свою навчальну роботу.

Система поточного і підсумкового контролю навчальних результатів

В оцінюванні знань, дії педагогічного контролю за навчально-професійною діяльністю магістрантів здійснюється в таких формах: екзамени, заліки, колоквиуми, усне опитування, письмові контрольні роботи, тестова перевірка, захист курсових та дипломних робіт, звіт про результати практики.

В оцінюванні навчальних результатів використовують різні види контролю: попередній (вихідний), поточний, поетапний (тематичний), періодичний та підсумковий контроль.

Поточний контроль здійснюється в ході занять за результатами виконання самостійних робіт (опрацювання основної і додаткової літератури, написання рефератів, конспектування першоджерел, ведення термінологічного словника, складання тестів тощо). Завдяки йому виявляють ступінь розуміння навчального матеріалу, його засвоєння, уміння магістрантів застосовувати знання на практиці.

Підсумковий контроль здійснюється з метою оцінки результатів навчання на окремих завершених етапах освіти або на певному освітньому (кваліфікаційному) рівні. Складові такого контролю – семестровий контроль та державна атестація.

Семестровий контроль проводиться у формі семестрового іспиту, диференційованого заліку з конкретної навчальної дисципліни.

Семестровий іспит – форма підсумкового контролю з окремої навчальної дисципліни за семестр, що спрямована на перевірку засвоєння теоретичного та практичного матеріалу.

Семестровий залік – форма підсумкового контролю, що полягає в оцінюванні засвоєння магістрантами навчального матеріалу на підставі виконаних ними певних робіт на семінарських, практичних, лабораторних заняттях.

Відповідно до цілей контролю й оцінювання навчальних результатів магістрантів використовуються певні методи перевірки. Вони мають забезпечувати найбільш повну й змістовну, систематичну та оперативну інформацію про хід дидактичного процесу і його результативність.

У сучасній вищій школі продовжують діяти основні *методи* аналізу й оцінювання знань, умінь та навичок: усна, письмова, графічна, практична, тестова перевірка.

Усна перевірка – найпоширеніший метод контролю знань студентів. Сутність цього методу полягає в постановці перед магістрантами запитань за змістом навчального матеріалу, що виноситься для контролю, та оцінюванні їх відповідей. За своїм характером усна перевірка може бути індивідуальною і фронтальною, складною і простою. Цей метод сприяє розвитку в магістрантів уміння мислити, грамотно висловлювати думки в логічній послідовності, розвивати культуру усного мовлення. Використання цього методу потребує від викладача значних зусиль і майстерності: уміння грамотно і логічно дощільно формулювати запитання, спонукати магістрантів до активного мислення, уважно

слухати відповіді, об'єктивно оцінювати їх, враховувати індивідуальні особливості. Проте цей метод не позбавлений недоліків: він призводить до неефективного використання навчального часу на заняттях.

Письмова перевірка порівняно з усною більш ефективна, оскільки протягом певного часу можна одночасно перевірити рівень володіння знань, умінь та навичок усіх магістрантів академічної групи. Це сприяє підвищенню якості самостійної пізнавальної діяльності магістрантів, формуванню культури писемного мовлення, ефективності використання навчального часу. Викладач має готувати з кожної теми багатоваріантні завдання, аби забезпечити самостійність праці магістрантів. Тривалість таких робіт може бути різною (15-30 хвилин). Усі роботи викладач має ретельно перевіряти й об'єктивно оцінювати.

Графічна перевірка спрямована на виявлення умінь і навичок магістрантів у процесі виконання ними різних видів графічних робіт: побудова таблиць, схем, графіків, діаграм та ін. Така робота сприяє розвитку в магістрантів просторового мислення, оволодінню методами систематизації, узагальнення, моделювання опорних схем тощо.

Практична перевірка тісно пов'язана із залученням магістрантів до конкретної практичної діяльності, під час якої перевіряються вміння застосовувати знання на практиці, формувати уміння і навички.

Тестова перевірка все більше набуває поширення. Принциповою відмінністю тестів від звичайних завдань, які використовуються для контролю знань магістрантів, є те, що тест – це науково обґрунтований метод і одночасно інструмент дослідження ряду наукових напрямків вивчення особистості.

Тести систематизують таким чином:

1. Тести загальних розумових здібностей, розумового розвитку.
2. Тести спеціальних здібностей у різноманітних галузях діяльності.
3. Тести досягнень, успішності, академічних успіхів.
4. Тести для визначення певних якостей (властивостей) особистості (пам'яті, мислення, характеру й ін.).
5. Тести для визначення рівня вихованості (сформованості загальнолюдських, моральних, соціальних і інших якостей).

Таким чином, тестова перевірка знань – це метод виміру й оцінювання знань, умінь та навичок магістранта за допомогою спеціально підготовлених стандартизованих завдань.

Критерії та норми оцінювання навчальних результатів магістрантів

Оцінити – означає встановити рівень чи якість чогось.

Критерії оцінки – це ті параметри, відповідно до яких викладач оцінює навчальну діяльність.

Норми оцінки – це показники, на які опирається викладач при виставленні оцінки.

Під оцінкою успішності магістрантів розуміють систему показників, які відображають їх об'єктивні знання та вміння, тобто оцінку можна розглядати як визначення ступеня засвоєння знань, умінь та навичок відповідно до вимог, що пред'являються програмами.

Основними вимогами до перевірки та оцінки успішності магістрантів у навчальному процесі є індивідуальність, систематичність, достатня кількість даних для оцінки, тематична спрямованість, об'єктивність, умотивованість оцінок, єдність вимог з боку контролюючих, оптимальність, всебічність, дієвість та гуманність.

Під час оцінки знань магістрантів слід враховувати:

1. Обсяг володіння поняттями, фактами, науковою проблематикою, основними теоріями, законами, закономірностями й методологією навчального предмета, ступінь їх систематизації та узагальнення, що передбачає:

- пізнання і визначення понять, розуміння їх обсягу та розкриття змісту, знаходження ієрархічних та інших зв'язків і залежностей між ними;
- виокремлення значущих наукових проблем, усвідомлення їхньої глибини та визначення необхідності розв'язання;
- знання законів, закономірностей, концепцій і вільне володіння методикою узагальнення, систематизації та обґрунтування.

2. Якість засвоєння магістрантами методологічної і теоретичної основ навчального предмета, що передбачає:

- аргументованість, послідовність, впевненість і самостійність викладу своїх знань;
- методологічну обґрунтованість мислення.

3. Дієвість знань, наявність простих умінь, їх застосування під час вирішення практичних завдань, що передбачає:

- конкретне визначення основних напрямів застосування знань у практичній діяльності;

РОЗДІЛ II. Методичні рекомендації до реалізації навчальної міждисциплінарної програми «Освітологія»

– змістовну характеристику методів, процедур і методики дій щодо використання теоретичних і практичних знань тощо.

Таким чином, знання мають бути глибокими, міцними, систематизованими, оперативними та усвідомленими, а їхній рівень може бути репродуктивним, реконструктивним, евристичним та творчим.

При оцінюванні знань, умінь, навичок та досвіду магістрантів з навчальної міждисциплінарної програми «Освітологія» враховується:

– наявність і характер засвоєння знань із навчальної дисципліни (рівень усвідомлення, міцність запам'ятовування, обсяг, повнота і точність знань);

– якість актуалізації знань (логіка мислення, аргументація, послідовність і самостійність викладу, культура професійного мовлення);

– рівень оволодіння відомими прийомами аналізу педагогічних фактів та освітніх явищ, сформованості умінь і навичок використання засвоєних знань на практиці;

– прояв творчості і самостійності в навчально-пізнавальній діяльності;

– якість виконання самостійної навчальної роботи (зовнішнє оформлення, своєчасність виконання, ретельність тощо).